

„თანამშრომლობა“ ითვლება ღირსი შემთხვევით. ღირსი შემთხვევითი „მოკიქულია“, ამიტომ მას უფლებები აქვს „ღვთის-მშობლის“ სახელს, რომელიც უნდა, მაშინ შევიდეს და გამოვიდეს; დანაშაულებს „მოკიქულს“-ს ზოგჯერ რამდენიმე საათი (და უნდა, რომ „ღვთის-მშობელი“ „ისილანს“). როდესაც დარია სი-მონის ასული (ასე ეძახიან „ღვთის-მშობელს“) „წმინდანებს“ იღებს, იგი საეროდელში ზის. წმინდანები როგორც „ღვთის-მშობლის“ სახელს, ისე „ღვთის-მშობლის“ სახელს იღებენ. ითახში შესვლისთანავე „წმინდანმა“ ჯერ თავი უნდა დაუქოს „ღვთის-მშობელს“ და შემდეგ იატაკზე პირველ განკარგულს ამ დროს, წმინდანს ხელები ზურგზე უნდა ჰქონდეს გაწყობილი. „ღვთის-მშობელი“-ს ნებაა აპატიებს „წმინდანს“ ცოდვებს თუ არა. თუ აპატია, კარგი, თუ არა და „წმინდანი“ იატაკზე ასე უნდა იყოს გაწოლილი, სანამ „ღვთის-მშობელი“ არ „ინებებს“ და „ცოდვებს“ არ „შეუთვლის“. „ღვთის-მშობელი“ ყოველთვის იცის, ვინ ვის წაეხება, ვინ ვისა სცემს, რადგან თავიანთი „წმინდანი“ ნამდვილი ღმერთია.

„ღვთის-მშობელს“ წმინდანები პირდაპირ ამბობენ. რომ ეს ასეა, „შემდეგდაც“ სწავს: როდესაც „წმინდანები“ „ღვთის-მშობელს“ აბანავენ, ამ წყალს, რომელიც „ღვთის-მშობელი“ გაბანა, „წმინდანები“ ერთმანეთში იყვანენ, ისევედნენ თავიანთს, უფრო კარგად დავინახავთ, იბანენ ყურებს—პარგად გავიგონებთო და სვამენ კიდევ. ხშირად ერთი ჩხუბი და ცემა-ტყემა აქვთ ამ წყალს გაყოფაზე. „ღვთის-მშობლის“ საც-ლეების გარეცხის შემდეგ, „წმინდანები“ სარეცხის წყალს იყვანენ და სვამენ, გაეკურნებოდნენ. ყოფილა ისეთი შემთხვევები, რომ „წმინდანებს“ ერთმანეთისთვის თმები დაუღლეჯათ, რომ ხელში ჩაეგდოთ ის ტაშტი, რომელიც „მთავარი“ „ღვთის-მშობელი“-ს ტანს დაიბანა. საზოგადოდ „ღვთის-მშობლის“ არავითარ სინანულს არ ერდებიან ეს უფიცნი, ოღონდ „ცოდვები“ მოვიწიროთ და ვცხონდებით“. მომხდარა, რომ „ღვთის-მშობელს“ ზოგიერთი „წმინდანი“ გაჰქცევია. ამ შემთხვევაში „ღვთის-მშობლის“ ბრძანებით გაქცეულს თვალ-ყურს ადევნებენ და რასაც კი გაიგებენ, „ღვთის-მშობელს“ მოახსენებენ ხოლმე. „ღვთის-მშობელი“ დარია სიმონის ასული ყოველ თვე აღსარებას ათქმევინებს „წმინდანებს“ და ახიარებს ხოლმე. ზიარების დროს „წმინდანებს“ „ღვთის-მშობელი“ შაქრის ნატებს, ვაშლს ან პურის ნატებს აძლევს.

„ღვთის-მშობლის“ საქმეები კარგად მიდის თურმე იგი უკვე კარგად შეძლებულია „ღვთის-მშობელი“ ქრმა-

ნი. მან გაგულთ თავის ქმარი და სახლს დაეპატრონა. „ღვთის-მშობლის“ ქმარმა სასამართლოში იჩივლა, მაგრამ ვერას გახდა, რადგან „წმინდანების“ „მოკიქულებმა“ „ღვთის-მშობლის“ სასარგებლოდ ილაპარაკეს სასამართლოში. რაკი სასამართლოში ვერას გახდა, ატარა სინანული („ღვთის-მშობლის“ ქმარმა) მოლაპარაკება გამართა „ღურგალ ოსებთან“ (პირველ „მოკიქულს“ შემტოვს ასე ეძახიან), მაგრამ ახლა კარგა მიხედვით ისე გაისტუმრეს. ღვთის წინაშე, არც სინანული დააკლო „მოკიქულებს“ და ბევრს მათგანს წვერები სულ დაავლიჯა. „იოსებ ღურგალი“ „ღვთის-მშობლის“ სახლს თავდაპირველად იტაცა და თუ ვინმე გაპყვდა რამ „წმინდა მოკიქული ოსებ ღურგალი“ სხვანაირ ზომებს მიმართავს ხოლმე. ვინც სექციაში ჩაეწერება, თავისი ქონება „ღვთის-მშობელს“ უნდა გადასცეს. რას უშვებიათ ამ ქონებას არავინ უწყის.

„როდესაც „ღვთის მშობელს“ ფული შემოაკლდება, პპართავს კრებებს. ერთმა კაცმა გადმოქცა, თუ როგორ ხდება ასეთი კრება. ეს კაცი, „მოკიქულობის“ დროს, თვითონაც ესწრებოდა კრებებს. „ერთ დიდ ოთახში ვიკრიბებოდი „წმინდანები“ და „მოკიქულები“, „ღვთის მშობელი“ სა-ვარდელში ჯდებოდა. „წმინდანები“ და „მოკიქულები“ ვგალობდით „ღვთის მშობელი“, ქალწული, გიხაროდნენ, მიმადლებდნენ დარია, უფალი შეთანასხა. ამის შემდეგ „ღვთის მშობელი“ ქალღმერთს პატარა-პატარა ნაქრებდა ზღვდა და მაგიდაზე აწყოდა—ქალღმერთს ნაქრებს ღიღის ხეობით და დავი-დარაბით იტაცებდნენ „წმინდანები“ და „მოკიქულები“ და სჯამდნენ.

— ვინ აიღო პირველი ქალღმერთის ნაქრები?—კითხულობდა ღვთის მშობელი.

— მე ავიღე, დედაო ღვთისაგ!—ამბობდა ერთი.

— ყოჩაღ, რომ ვერც მუყაითად იტყვი, სამოთხეშიც პირველად შენ შეხვალ.

„ღვთის-მშობლის“ სიტყვით ქმარს და ცოლს ერთმანეთი არ უნდა უყვარდეთ, ისინი ცალ-ცალკე უნდა სცხოვრობდნენ. „წმინდანებს“ და „მოკიქულებს“ მარტო „ღვთის-მშობელი“ და მისი „წმინდა“ შვილები უნდა უყვარდეთ. „ქალწულ დარიასაში“ „წმინდა შვილი“ ჰყავს. „ღვთის-მშობელს“ ძალიან უყვარს, როდესაც ვინმე „რამეს“ მიართმევს.

— აი, წაიღე ეს ბეჭედი, — ეუბნება ყოველთვის ახალ „წმინდანს“ „ღვთის-მშობელი“ და აძლევს უბრალო სამკაულებს ბეჭედს.

— „ღვთის-მშობელს“ მაგის სამაგიეროდ ვერცხლისა ან ოქროს ბეჭედი

უნდა მიართვა, — ეუბნებიან ახალ „წმინდანს“ სხვა „წმინდანები“ და გულ-ღებრელობით „წმინდანები“ „ღვთის-მშობელს“ სამ კავეციკი 5-1 მანეთს აძლევს. ყველა „მოკიქული“ ღობა. ჩხუბი და ცხვირ-პირის მტყუნება ჩვეულებრივი მოვლენაა „მოკიქულებს“ და „წმინდანებს“. ერთმა მოხელემ იქამა „ღვთის-მშობელი“, უფრო კი გაიტაცა „ღვთის-მშობლის“ სილამაზემ და დაუკითხავად „ღვთის-მშობლის“ საწოლი ოთახში შევიდა, მაგრამ იქ „ღურგალი ოსები“ დახვდა და ისე გაუხდა „მოკიქულს“ გვერდები, რომ სულ დაავწყდა „მოკიქულობა“.

„ღვთის-მშობლის“ სიტყვა აშკარად მოქმედებს. ამ ბოლო დროს ლიან-ნიტებს და „ღვთის-მშობელს“ შეერ-თება განუზრახავთ. თუ ეს მოხდა, ე-ერთდებოდა ფანჯრისში და აშკარა ე-ნიხში. რუსეთში ჯერ კიდევ უთვალავია ისეთნი, რომელნიც ამით მხეში გაგებიათ და მით უფრო საჭიროა, მთლად მოისპოს ის სიტყვები.

ლიანნიტები იოანე კრონშტანდელის მიმდევრებად სთვლიან თავი-თათ თავს. უკვე ვწერდით, თუ როგორ სტანჯავენ ბავშვებს ფანჯრის-სებში პეტერბურგში პოლიციამ მათ 117 ბაიშები ჩემოათოდა. ბავშვები თითქმის ქუაზე შეიშლინენ აღმოა-დნენ. ამას გავადა, არც ერთი იყო ჯანსაღი, ზოგს ქუეტი ჰქონდა, ზოგს მუხი, ზოგს კიდევ რა.

— აი, ასეთი ამბები ხდება კურთხეულ რუსეთში. „გოლოს კავახა“ და მძა-ნი მისინი ყოველ დღე ცხვირ-პირს გვიტყვენ, კულტურა შემოვიტარე-ვით და გავანათლებლო, დალოცვლი-ბი, თუ-კი განათლება, ეს ნამდვილი ვეღვრები ვანათლო, რაღა აქ გა-მორბინა, სადაც შეგეს რისმეს თვით მივარდნილ და მიყრუებულ საჭი-რელოს კუხეშიაღ ვერა ნახავენ. მხედველობაში იქონიეთ, რომ ყო-ველივე ზემოდ აწყოთ ხდება პე-ტერბურგში, სადაც აუარებელი უმა-ღლესი, საშუალო და დაბალი სასწავ-ლებლებია, არის მუხელები, თეატრ-ები და სხვა და სხვა. რაღა უნდა იყოს რომელსმე მივარდნილ საჭი-რეოკოპისისა და პრემიონიში?!

„უკაცრავად, მგონი კიანით, თქვენ გარტინგი არა პრძანდები? — და კორესპონდენტის ბილეთი გაუ-შვირე

— თქვენ სცდებით, მე გარტინ-გი არ ვარო. დამიტკიცებთ, რომ მე გარტინგი ვარ.

მოუხევე, რომ აქა და აქა სცხოვ-რობთ მეთქი, თქვენთან პორუბიკი, პონომარევი და სხვა. ამის შემდეგ გარტინგი გამოატყდა და, როცა გიგო, რომ მე პარტო რუსულად ვლაპარაკობ, უარი განაცხადა აქ ლაპარაკზე და მთხუვა, ბლის მი-სრულებულად აღვიღას წავყოლიყავი. ასეც მოვიქცით.

გარტინგმა შემდეგ გადმოქცა: პარიზში ერთ დროს მართლა ღწ-ღებნის გვართ ვცხოვრობდიო. იქ ტერორისტებმა მომიხილეს, მაგრამ მათე გაჰქცა ეს მოხიბლვა. მარბალევენ. ვითომ მე 1890 წელს გამეცეს ახანაგება, რომლე-ბითაც ერთადე ვამხადებდი ყუბ ბარებს ალექსანდრე მესაჰის მოსა-კლავად, ყელაფარს აყუდილი და-კლიწაფებდა. ამხანაგები სულ სავამ-გისცა და იმს გავარს და სახელს ვს-ვტყვი. ტერორისტების საქმის ჩაშლის შემდეგ, მერმთხე აზრი შე-მეცვალა და საეღოში შევედი მო-ხელედ, სადაც ერთ დროს მწერლა-დეც ვყავი. პრიფკაციას არ მოე-დებოდა. ამას ასეც ატყობებს, რომ ყველა ჩემ ნაქრად რევაოოყუთა-ნერი და „ნარკოტიკი“ ეხლაც თავი-სუფალია. რუსეთის საზღვრ-გარე-თის პოლიციის ეფროსდ ყოფნის დროს ყველთვის ვიცავდი ქუი-დან შეუილი ბურკებს. საფრან-გეთის მთავრობას ბევრჯერ უწლო-და მისი გაძევება. მაგრამ მე ვარწმუ-ნებდი, ბურკევი საშიში კაცი არ არის მეთქი. მე რომ არა ვყოფ-ლიყავ, ბურკევი რუსეთისა ან სა-ფრანგეთის სატუსულაში დაღებო-და და ეხლა კი ჩემზე ცილს წამე-ბას ატყობებს. ვაფთებში, სხვათ-საგან, სწვრია, ვითომ „ბარონ ტრენბერგი“, მე ვყო. ეს მტკა-რი სიტყვა, რუსეთის საზღვრ გ-რეთ სპოლიტ უფროსობის დროს, რუსეთის მთავრობამ ბევრჯერ მ-

მახივა. ამ „ბარონის“ დაპატარე-ბა, მაგრამ ვერ ვახერხებდი, სადაც გაჰქობოდა ხოლმე. მე დიდი ხანი ვთხოხულობდი, რომ ნება მოეცათ სამხატვროდ გადამეგდარეყე, მა-გრამ შოლოდ სამი დღეა, რაც ჩემი თხოვნა შეიწყნარეს. მე მალე გავა-თავებ ჩემ საქმებს და რუსეთიდან წავალ. ჩემ სახელს კიდევ ვაგო-ნეთ. მე ამ საქმეს ისე არ დაეტო-ვებ, შეეყრებ საბუთის ქალაქადებს და სველს გაეცემ პასუხს. მე პროვოკა-ტორი არა ვყოფილიყავ; მე პატრონად ვემსხურებოდი რუსეთის მთავრობას და რომ ეს ასე არა ყოფილიყოს, წელიწადში პენსიად 5,000 მანეთსაც არ დამინუნავდენ. ზურკეფის ბელ-გადწყვეტილია: მს. საფრანგეთიდან განდევნიან. იგი საშიში კაცია, რად-გან ტერორისტების გავლენის ქვეშ იმყოფება. რაც შეეხება პონომა-რიფს, იგი ისეც სამხატვროში დარ-ჩება. ახდეს კარგად ვიცნობდი, იგი სიცილიტ-რეგოლიუციონერების ცენტრალურ ორგანიზაციაში მუ-შაობდა, ქვიანი, პატრონანი და საქმიანი კაცია, დავალბულ საქმეს კარგად ასრულებდა, მიუხედავად იმის, რომ ყოველ წუთს სიკვდილი მოელოდა. ამიტომ მას პეტერბურგ-ში ძალიან აფასებდნენ. ახდენ ჩემი მარჯვენა ხელი იყო და ოფიცია-ლურად ჩემი მეთორი თანამემწე იყო. ახდენი კითხილი კაცია. მას ვერავინ დამიტკიცებს, რომ ახდენს მოეკლას შინაგან საქმეთა მინისტრი პლევრე და დიდი მთავარი სერგეი ალექსანდრეს ძე. ახდენს ძლიან უყვარდა პლევრე, რომელმაც ახდენს ცხოვრება უ-ხრულად ჰყო და კარგ გახზე და-აყენ. ზეფი ამ ქალ პეტერბურგ-ში და კარგი ადგილიც უქირავს. მეთქი თქმა ეხლ. დ რ შემბოლა, თქვენ მე რამდენჯერმე შეგინიხეთ, რომ უკან დამდევდით, მგონა— ჩემმა მტგობრებმა მ.მ.ჩ.ჩ.ჩ. მტვე-ლად მეთქი, თუმცა კი მე უარზე ვყო. რად უნდა მოაცილინოთ საქ-მეს ხალხი ჩემზე.

რუსეთის პოლიცია საზღვრ-გარედ.

„რეჩ“-ს ვწინადაც დევნეთ ატ-ყობ ნებენ: ადგილობრივ ვახეთე-ვის სიტყვით რუსის პოლიციის „გენტებს“ განუზრახავთ რუსეთის საზღვრ-გარეთის პოლიციის განყო-ფილება პარიზიდან ვინაში გარმოი-ტყვიან. ეს გაუფრა ადგილობრივ მთავრობას და რუს მხებლებს-

თვის განუცხადებია, ტყვილიად გი-ფიქრობ, რამე მისი ნების უნდა შე-ეცდეს. „მტკინ“-ში, ვინადაც უნდა ერთ ატკინ მთელს წყვილი „წმინ-დანის“ სახელი ამტკიცებს, რომ კლე-მანსოს დაპირება, საფრანგეთში უც-ხოელთა პოლიციელებს გუეუქმებთ, ვერ განხორციელდება. ყოველ დიდ სახელწიფოს საფრანგეთში თავისი პოლიცია ჰყავს, პოლიციის აგენტებად უმთავრესად ფრანგები არიან. სახელმწიფოები უმ პოლი-ციოდ ვერ გასძლდნენ და არც არის კანონიერი გზა მათ ვასაუქმებლა-დაო.

ახალი ახვანი

გვილინი

ქალაქის თავის ავადმყოფობა.

პარიზში, როგორც ვწერდით, ტფ. ქალაქის თავს თვე ჩერქეზიშვილს ოპერაცია გაუკეთეს. ოპერაციამ კარგად ჩაიარა და პირველ შიაც აქა-დ-მყოფი კარგად იყო. მაგრამ ეხლა სამწუხაროდ დღეშია მოვიდა: თავ. ჩერქეზიშვილის ქალი იუწყება, რომ იმედოვნადმყოფის სრულ გამოთქ-ლებისა არ არის და ექიმები გვიჩ-ჩვენებენ, რომ დაგებულდეთო. ავად-მყოფისთვის ეს ამბავი არ უცნო-ბებათ. თავ. ჩერქეზიშვილი და მისი ქალი რვა დღის შემდეგ გამოვლენ პარიზიდან.

ბრიტის სადგომის გაჩხრევა.

16 ივლისს პოლიციამ გაჩხრევა ბრი-ტის სადგომი. ვერაფერი იპოვეს. არც არავინ დაუპატიმრებიათ.

სავალდებულო დადგენილე-ბანი განჯის გუბერნიისთვის.

გუ-შინდელ „კავკ“-ში დაბეჭდილია განჯის გუბერნიისთვის გამოცემუ-ლი ისეთივე სავალდებულო დადგე-ნილებანი იარაღი ტარებისა, კერ-ბებისა და სხვათა შესახებ, როგო-რც ამას წინად ტფილისის გუბერ-ნიისთვის გამოიცა.

შუამდგომლობის შეუწყნა-რებლობა.

გუბერნატორმა არ შე-იწყნარა ტფ. ქალაქის საბჭოს შუა-მდგომლობა გადსახლებულ ხმოს-ნის არშეკ ბაზოვის უკან დაბრუნე-ბის შესახებ. ეს შუამდგომლობა სა-ბჭოს 18 თებერვალს აღძრა და მხო-ლოდ ეხლა მიიღო პასუხი. ბამოვი კვივეს სცხოვრობს.

ერობის შესახებ.

16 ივლისს კავკ. სასოფლო-სამეურნეო საზო-

მტიუღაბი პარტულ ლიბეკაბუჩილან

ა. ყაზბეგი (ა. მახმუბანიძე).

მიხვდეთ, ჩემო მღწევე, რა სიხარულია მარ წინაშე: ახდენი თავი ჩვენადამ მამუ-ფილდა, სთქვი მენ და მე გა-ვიცინე, მაგრამ ვაგვიფანე თუ არა, რაღაღ ვაგვიფანე ტვაილი ტვირნიდან ვუღამეგ ჩამიწ-მინა. იქ, ვუღამე ვაითხარა, სა-მარე და ფაიანხარა, რაღაღ-ფის ფარზე გე ტვაილი გუღმის, რაღაღამის? მე, რა-ფაიანხარ, რაღაღამის?

ილ. ჰავკავაძე: „მგზავის წერილები.“

საკმარისია ვაინსენოთ ეს სიტყვე-ბი ჩვენის მრავალ ტანჯულის მწერო-ლისა, რომ სავსებით გათავალისწი-ნოთ ის მტკიცე კავშირი, რომე-ლიც არსებობს ჩვენის მწერლობის დიდებულ მეთაურსა და ეგრედ წო-დებულ მოხვევთა ლიტერატურის „შორის. ჩვენ უკვე მოხსენებული გვქონდა, რომ ილ. ჰავკავაძეს მიმდევარია პროზაში ალ. ყაზბეგი და მთელი პლენია ახალ ვაზდა მწერლებისა, რომელნიც იმის სკო-ლის ეკუთვნიან. ალ. ყაზბეგმა გა-ნავითარა და ახალ ნიადაგზე დაეყვა რომანტიული მხარე ილ. ჰავკავაძის მწერლობისა და საუცხოო, შესაბუ-რებელის ნიჭით დაასურათა ის ღრმა აზრი, რომელიც ზემოდ ამოიწერეთ ილ. ჰავკავაძის „მგზავის წერი-ლებიდან“. მთელ ნაწარმოებს ალ. ყაზბეგისას იმისი გამოკვლევა აქვს აზრად, „თუ რა ნესტოთი არის ნა-ჩხვლუტი“ მოხვევ და მასთან ერთად მთლად მთელ ქართველ ერის დრო-თავან შეუბნაღილია, შეუბნაღივი მართლი ნაწილი ამ ერისა.

წერეთლის ნაწარმებისა (მაგ. ჩვენ-ნი ცხოვრების ყველია), თუ გე-ზავთ, საუკეთესო ნიმუშია ნატურა-ლიზმსა, თუ ქანატურალობა დაუ-რიდებლად უნდა დღეწერდეს უ-ველსავე „გარეგნ“ მოვლენას და თუ კი ამ აღწერლობაში პოეტისა და მწერლის პირადობის ნიშან-წყა-ლიც არ უნდა სჩანდეს. ამას ზო-ლაც ვერ ახერხებდ; მისი ძლიერი უსაზღვრო ნიჭი შეტად დიდი ბუმ-ბერაზი იყო, მისი ალაგმვა არავი-თარ თეორიულ მოსაზრებას არ შე-ეძლო და ამიტომაცაა, რომ ზოლას ნატურალიზმი რომანტიულია, ე. ი. შეტად ინდივიდუალური, მეტად პი-რადი

არც მწერლობის მდგომარეობა და არც საზოგადო პოლიტიკური ვითარება არ უწყობდა ხელს ჩვენში თანხმოიან წლებში ყაზბეგის ნეო-რომანტიზმის აღყვავებას. ოთხმო-ცანი წლები მათელის რუსეთისთე-ვის და მით უმეტეს ჩვენთვის შავ-ბედითი იყო და ოხერ ტიალი. რუ-სეთში რუსულ ენაზე ლაპარაკი და რუსულ ენაზე ლოცვა მინც არ იყო დღევინი, ჩვენში კი, სხვას რომ თავი ვაგვანებოთ, ქართულ ენა-ზედ ლოცვაც და ქართულ გვარის ტარებაც პოლიტიკურ დანაშაულე-ბად ითვლებოდა. თამამად შეგვიძ-ლიან ვთქვათ, რომ პოლიტიკურმა რეაქციამ, პოლიტიკურმა აპეკამ, პოლიტიკურმა რეგლმენტაციამ ყო-ველის აზრისა და გრძობისად რუ-სეთში (და მით უმეტეს ჩვენში) უმალ-ლეს წერტილამდის მიიღწია. სხვა რომ არა იყოს რა ძალაუნებურად სტიკიურად საზოგადოება იზრდებო-და და მწიფდებოდა, საზოგადოებას სულ სხვა მისწრაფებანი ეძალდებოდა

და ამ დროს ზვიდან სულ უფრო და უფრო მხრულს უჭერდნენ და ეს იმდენად უფრო საგრძნობელი ხდებოდა, რამდენადაც საზოგადოე-ბაში სხვა ზრი და გრძობა იღამ-და ფესვს. ქართველი ერის თანდა-თან იღვიძებდა თითქმის საუკუნე ძილისაგან. ძალაუნებურად იგნებდა წარსულს, დამოუკიდებელ ცხოვრე-ბას, ძალაუნებურად აღაგებდა აწმ-ბერაზი იყო, მისი ალაგმვა არავი-თარ თეორიულ მოსაზრებას არ შე-ეძლო და ამიტომაცაა, რომ ზოლას ნატურალიზმი რომანტიულია, ე. ი. შეტად ინდივიდუალური, მეტად პი-რადი

არც მწერლობის მდგომარეობა და არც საზოგადო პოლიტიკური ვითარება არ უწყობდა ხელს ჩვენში თანხმოიან წლებში ყაზბეგის ნეო-რომანტიზმის აღყვავებას. ოთხმო-ცანი წლები მათელის რუსეთისთე-ვის და მით უმეტეს ჩვენთვის შავ-ბედითი იყო და ოხერ ტიალი. რუ-სეთში რუსულ ენაზე ლაპარაკი და რუსულ ენაზე ლოცვა მინც არ იყო დღევინი, ჩვენში კი, სხვას რომ თავი ვაგვანებოთ, ქართულ ენა-ზედ ლოცვაც და ქართულ გვარის ტარებაც პოლიტიკურ დანაშაულე-ბად ითვლებოდა. თამამად შეგვიძ-ლიან ვთქვათ, რომ პოლიტიკურმა რეაქციამ, პოლიტიკურმა აპეკამ, პოლიტიკურმა რეგლმენტაციამ ყო-ველის აზრისა და გრძობისად რუ-სეთში (და მით უმეტეს ჩვენში) უმალ-ლეს წერტილამდის მიიღწია. სხვა რომ არა იყოს რა ძალაუნებურად სტიკიურად საზოგადოება იზრდებო-და და მწიფდებოდა, საზოგადოებას სულ სხვა მისწრაფებანი ეძალდებოდა

ასეთს მდგომარეობაში ყაზბეგის ნაწარმოებს დაბადება უქვეელი და-მამტკიცებელი იმისი, თუ რა შე-უძლიან ძლიერ ნიქს გარეობის მიუხედავად, და თანაც უქვეელი მა-ჩვენებელი ამისი, რომ ყაზბეგი ძლიერის ნიჭის პატრონი იყო. ყაზბეგმა არა თუ ლიტერატურას სხვა სახე მისცა, არა თუ ახალი მი-მართლებმა მისცა ლიტერატურას, მან დიდი პოლიტიკური მამაცობაც გამოიჩინა, სამოქალაქო მოვალეობა და ის, რაც ილიამა და აკაკიმ მხო-ლოდ სიმბოლოს სახით გაგებენ, ამან თვალსაჩინო სურათებით დასა-ტა. დოკუმენტალურად მშვენიერის აღმტაცებელის სურათებით დახატე-ქარ-ულის ერის მდგომარეობა უცხო ელემენტის მძაღ მიღებულ და მტრად ქცეულ შემოსევის შემდეგ და ის ყრუ და თვალთათვის უხილავი კენე-ვა და სასოფარკვეთილება, ის მღუ-მარე აღმშობელია, რომელსაც ღრმად უნდაც უფრო ავიწროებდნენ და სულს უხუთავდნენ ზვიდან, იმდენად პა-ტენტალურად, უხილავად ხალხის გულისწყრება, ხალხის უკმაყოფი-ლება მეტ ძალას იკრებდა, იზრდუ-და იმ „ჩრეულთა“ სულიერ გან-წყობილების მოკიქულებად და წინა-სწარმეტყველად გამოვიდა ალ. ყა-ზბეგი. ის საეროვნო აზრი, რომელიც ამ საუკუნის დასაწყისიდან ასულ-დებულად ჩვენს ლიტერატურას ცხადად თუ ფაროვდა, სასცემით და ნათლად ვარკვეულია ყაზბეგის ნაწარმოებში, რამდენადაც ეს შესა-ძლო იყო იმ დროში სიტყვა-კაზმულ მწერლობისათვის, ჩვენს ქვეყანაში და ამის მიხედვით ეს აზრი მის ნა-წარმოებში თითქმის უმალდეს წერტილამდის არის მიყვანილი.

ამ აზრისა და გრძობის გამოსა-ხატავად ა. ყაზბეგმა რომანტიზმით ისარგებლა, ესე იგი მან თავისი აზრი და გრძობა გამოხატა და ელგუჯა-სა, ვიქს, ბეჭისა და სხვას მოახვი-თავხედ ეს გრძობელი. ეტვი არ არის, ელგუჯა, ბეჭისა და სხვათა გულში თავის თავისაქ შეუშენე-ლიად ჰქონდა ჩამარხული და დიდის ნიქის მქონებელმა საყირ-ველის გამჭრახე გონებით ჩახედა ბეჭისა და ელგუჯას გულსა და სულში, მაგრამ ისე ნათლად, ისე გარკვეულად ეს გრძობა მარტო „ყაზბეგებისთანა“ ნიჭით მოსილს ჰქონდათ შეგნებული და ყაზბეგი „თავისიანების“ აზრსა და წადილს, „თავისების“ კენესასა და ვიშს ვისუ-რათებს ბეჭისა და ელგუჯას სახით. ამის დამამტკიცებელ მრავალ სა-ბუთს მოგიყვანთ. თანაც თვით აზრი ყაზბეგის ნაწარმოებისა რომანტი-ული თვისებისაა: წარსულის დღე-ბა, წარსულის სიკეთის ვახვიადება დღევანდელთან შედარებით—ეს რომანტიზმის ჩვეულებაა, რომანტიუ-ლი მონება. დღევინთ გულ-მოკ-ლული, წარსულში იძიებს იღვა-ლებს, წარსულს მხენობას, გულა-დობას, წარსულს აზრისა და გრძო-ბის მთლიანობას შესტრფის, და ამა-შეიაც ალ. ყაზბეგი რომანტიკოსია. ყაზბეგი ნამდვილი გრძნულია მთელთა ფსიხოლოგიის გამოქვეყ-ნებაში და ეს იმდენად, რომ მას თე-ვისი თავი აქვს წარმოდგენილი მთ ადგილზე და ბეჭის ტყავში თავის გულის წადილს, ზრახვებსა და კენესას ვაგვიჩვენებს. მისი აღტაცება წარსულით, რასაკვირველია, აღშ-ფოთებული რევოლიუციონური ზი-ლია აწყოსადმი, მაგრამ განა ასე-

*) ერთუფადი ქართულ ლიტერატურით-დან, წითელი მთლიან. ილია ჰავკავაძე „მთაწმი“, 1898 წ. და ვაჟა-ფშაველას „ფახ-ვნიჯი“, 1909 წ.

